

richting van Tokio, 's keizers residentie, teneinde tezamen in het Japans de volgende eed af te leggen: 'Wij zijn leerlingen van het Nieuwe Java. Wij zweren dat wij ontwikkelde mensen willen worden tot steun van *Asia Raya*' (Groot-Azië) 'onder leiding van *Dai Nippon*.'¹ Op Borneo (het kan ook elders zo gebeurd zijn) dienden de leerlingen vervolgens, als zij het klaslokaal waren binnengekomen, een buiging te maken voor de daar hangende Japanse vlag om dan samen in het Japans te zeggen: 'Onze taal is de Japanse taal, de Japanse taal is de taal van Azië, de Japanse taal is de levende taal.'²

Uiteraard werd het door de Japanners als wenselijk beschouwd dat de inheemse leerkrachten die aanvankelijk slechts simpele leermiddelen voor het onderwijzen van het Japans ontvingen, zich er een goede kennis van eigen maakten. Er werden te hunnen behoefte cursussen gehouden, waaraan evenwel, voorzover bekend, op Java slechts enkele honderden leerkrachten deelnamen. Wij zijn dan ook geneigd te menen dat het voorgeschreven onderwijzen van het Japans op een aantal scholen, hoeveel uren er ook aan moesten worden besteed, weinig om het lijf heeft gehad. Enige nadere gegevens hebben wij met betrekking tot het bezette deel van Nederlands-Nieuw-Guinea en tot Halmaheira in de Molukken – gebieden die onder het Japans marinebestuur, de *Minseiboe*, stonden. 'Het onderwijs in het Japans op de volksschool te Hollandia zou', aldus het rapport van een Nederlands bestuursambtenaar,

'maar hebben geduurd van juni tot september '43, ruim drie maanden, en toen zijn onderbroken wegens vertrek van de Japanse onderwijzer, een lager ambtenaar van de *Minseiboe*, die slechts heel gebrekkig Maleis sprak. Alleen de onderwijzer was in het bezit van een leerboek; de kinderen kopieerden van het schoolbord.

... Van een onderwijzer, ontsnapt uit ... Halmaheira, werd vernomen dat na de heropening van de zendingsscholen in juli '43 het onderwijs in het Japans ... in beginsel werd voorgeschreven en dat aan de onderwijzers werd gelast zich door zelfstudie in die taal te bekwamen. De leerstof zou worden verstrekt uit Ternate en werd door hem voor het eerst ontvangen in oktober 1943 in de vorm van een aantal gehectografeerde Japans-Maleise teksten op losse vellen. Deze toezending werd enkele malen herhaald. Hij had, naar zijn zeggen, grote moeite om die lessen te begrijpen en van het onderwijs op school zou weinig terechtgekomen zijn.'³

¹ J. B. Bouwer: *Dagboek*, p. 200 (18 okt. 1943). ² Aangehaald in *NI*, p. 216. ³ W. H. de Roos: 'Van Brisbane naar bevrijd Nederlands-Indië' (z.d.) (*ARA*, Alg. Secr., Eerste zending, XXVI, 63).